

Datum
 2019-12-06

 Dnr
 2016-004452

 Projektnr
 42571-1

Energimyndighetens titel på projektet – svenska Uthålliga kommuner i Skåne 2020 - Stora och små framsteg genom fysisk planering - Kapacitetsutveckling	
Energimyndighetens titel på projektet – engelska Sustainable municipalities in Skåne 2020 - Large and small steps forward through spatial planning - Capacity development	
Universitet/högskola/företag Länsstyrelsen Skåne	Avdelning/institution Samhällbyggnadsavdelningen
Adress 205 15 Malmö	
Namn på projektledare Kristina Westlin (2016-06-01 – 2018-12-31) Jonas Hrimfei (2019-01-01 – 2019-11-30) Amanda Corlin (2019-01-01 – 2019-11-30)	
Namn på övriga projektdeltagare/samarbetspartners Inger Sellers/Boel Kjellsdotter (Region Skåne), Per-Johan Wik (Energikontoret Skåne).	
Nyckelord: Klimat- och energifrågor i fysisk planering, Skåne, kommun, bebyggelsestrukturer, infrastruktur, mobilitet, energi.	

Förord

För att nå de nationella miljö-, klimat- och energimålen samt de globala målen inom FN:s Agenda 2030 krävs en omfattande omställning i hela samhället. Vägarna för att nå målen är många, men i omställningsprocessen har den fysiska planeringen en central roll att spela. Rätt insatser kan både göra stor klimatnytta och ge långsiktiga, bestående och positiva klimateffekter.

Länsstyrelsen bidrar till förändringsarbetet på flera sätt i sin myndighetsroll, bland annat i den fysiska planeringen och i det miljöstrategiska arbetet i länet. Länsstyrelsens roll och ansvar i den fysiska planeringen är bland annat att företräda och samordna statens intressen, ge råd och utöva tillsyn samt att tillhandahålla statliga planeringsunderlag till främst kommunerna. Länsstyrelsen har även en central roll i arbetet med att verka för att bland annat de nationella miljö-, klimat- och energimålen får genomslag och nås i länet. Likaså ska Länsstyrelsen främja, samordna och leda arbetet med energiomställning och minskad klimatpåverkan.

Genom projektet *Uthålliga kommuner i Skåne 2020* har kunskapen om klimatutsläpps- och energieffektiviseringsfrågornas koppling till och implementering i den fysiska planeringen kunnat spridas till en vidare krets. Syftet med projektet har varit att inspirera och sprida kunskapen till länets olika berörda aktörer genom en mängd aktiviteter, med målet att frågorna ska ingå som en självklar del i den fysiska planeringen i länet senast år 2020.

Projektet har genomförts av Länsstyrelsen Skåne med finansiellt stöd av Energimyndigheten. Länsstyrelsen Skåne har varit projektägare och projektledare. Region Skåne och Energikontoret Skåne har ingått som samarbetspartners och projektdeltagare inom ramen för samverkansorganet Klimatsamverkan Skåne.

Malmö, 2019-11-28

Peter Cavala

Projektägare Länsstyrelsen Skåne

Sammanfattning

Den fysiska planeringen spelar en viktig roll i omställningsarbetet till ett mer klimatsmart samhälle. Uthålliga kommuner i Skåne 2020 har syftat att stödja och inspirera kommunerna i förändringsprocessen till en hållbar samhällsplanering. I projektet har vi velat visa på enkla och naturliga sätt att väga in klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen. Projektets primära målgrupp har varit offentlig sektor, men även privat och ideell sektor samt akademi har deltagit i aktiviteterna som arrangerats i projektet. Projektet är till 80% finansierat av Energimyndigheten och till 20% av Länsstyrelsen. Länsstyrelsen Skåne har varit projektägare och projektledare. Projektet har genomförts tillsammans med Region Skåne och Energikontoret Skåne inom ramen för "Klimatsamverkan Skåne". Inom projektet har ett flertal arrangemang genomförts; en kickoff, tre tema-seminarium, fyra workshoppar, en studieresa, en utställning, ett slutseminarium och en nationell konferens. Inom projektet har även enkätundersökningar, arbete med pilotkommuner, stödinsatser och kommunikationsinsatser genomförts. Vid en genomgång av projektets genomförda aktiviteter kan konstateras att över 600 personer deltagit på de olika arrangemangen och därmed tagit del av projektets budskap. Samtliga 33 kommuner har varit med vid ett eller flera tillfällen. Resultatet från översiktsplanering visade på en ökad implementering av klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen. I diskussionen tas flera förslag upp på hur arbetet med klimat- och energifrågor i den fysiska planeringen kan stärkas ytterligare framöver. Bland annat föreslås att en central aktör borde ta ett ansvar för insamling, kvalitetssäkring och tillgängliggörande av relevant material för att underlätta arbetet för kommunerna.

Summary

Spatial planning plays an important role in the transition to an environmentally friendly community. The purpose for this project has been to support and inspire the municipalities in the change for sustainable spatial planning. The project is financed to 80% by the Swedish Energy Agency and to 20% by Länsstyrelsen. The project was managed by Länsstyrelsen Skåne and carried out together with Region Skåne and Energikontoret Skåne within the framework of Klimatsamverkan Skåne. Several events have been made within the project; a kick off, four seminars, four workshops, one field trip, one exhibition, and one national conference. Surveys, work with pilot municipalities, support and communication efforts have also been carried out. When reviewing the project's completed activities, it can be noted that over 600 people participated in the various events. All municipalities in Skåne have been involved. The results from the surveys showed a gradual increase in the implementation of the climate and energy issues in the spatial planning. In the discussion, it is proposed, among other things, that a central player should take responsibility for the collection, quality assurance and making available relevant material to facilitate the work of the municipalities.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Bakgrund	5
3. Genomförande	7
3.1. Syfte och mål	7
3.2. Målgrupp	8
3.3. Organisation	8
3.4. Projektupplägg och genomförande	8
3.4.1. Projektets upplägg	8
3.4.2. Enkät - Kartläggning av läget i länet 2017 och 2019	9
3.4.3. Utbildning och samverkan	10
3.4.4. Stödinsatser	12
3.4.5. Kommunikationsinsatser	12
3.4.6. Utställning	12
3.4.7. Uppföljning och utvärdering	13
3.4.8. Aktiviteternas bidragande till projektets måluppfyllelse	14
3.4.9. Fortsatt spridning av resultatet efter att projektet avslutats	16
4. Resultat	17
4.1. Mätning av faktiska förändringar i de skånska kommunernas arbete med klimat- och energifrågor i den fysiska planeringen	17
4.1.1. Genomgång av kommunernas översiktsplaner	18
4.1.2. Genomgång av kommunernas detaljplaner	19
4.2. Mätning av upplevda förändringar hos de skånska kommunerna i deras arbete med klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen	20
4.2.1. Genomgång och analys av svaren i enkätundersökningen riktad till Skånes 33 kommuner våren 2017 och 2019	20
5. Diskussion och slutsatser	27
5.1. Huvudresultat	27
5.2. Diskussion	27
5.2.1. Kunskapsbehov kring energiomställning och minskad klimatpåverkan genom fysisk planering	27
5.2.2. Kommunalt klimat- och energiarbete i fysisk planering	28
5.2.3. Råd, stöd och tillsyn av regionala och nationella myndigheter och aktörer	29
5.3. Slutsatser	30
6. Referenser	32
Bilagor	32

1. Inledning

Sverige har som mål att inte ha några nettoutsläpp av växthusgaser år 2045 samt att minska transportsektorns utsläpp med minst 70 procent senast till år 2030. Alla län har fått i uppdrag att arbeta för att förverkliga dessa mål. Den offentliga sektorn står inför utmaningen att på relativt kort tid med olika medel finna lösningar som leder till en långsiktigt hållbar samhällsutveckling. Den fysiska planeringen utgör i detta arbete ett viktigt verktyg som kan bidra till att flera klimat- och energimål kan uppfyllas på kort och lång sikt.

Skåne utgör landets tredje största län befolkningsmässigt. Uppvärmningen av bostäder och de dagliga transportererna står för mer än 53 procent av de totala koldioxidutsläppen i länet¹. Det är en stor utmaning framåt att fortsätta växa och samtidigt minska klimatpåverkan. Skåne har ambitionen att vara ledande i omställningen till ett samhälle med hög livskvalitet och minimal klimatpåverkan².

2. Bakgrund

Den fysiska planeringen spelar en viktig roll i omställningsarbetet till ett mer klimatsmart samhälle. Den fysiska planeringen handlar i vid bemärkelse om hur vi ska använda, utveckla och bevara samhället på ett långsiktigt hållbart vis. I planeringen är samspelet mellan bebyggelse, infrastrukturer, transporter och energilösningar en viktig förutsättning för att skapa hållbara regioner och städer. En klimatsmart omställning inom såväl byggandet som transport och energiområdet behövs för att minska samhällets negativa påverkan på klimatet.

Den fysiska planeringen och processer kopplade till denna utgör en stor potential i klimat- och energiomställningsarbetet. Vid framtagandet av för området relevanta regionala kunskaps- och planeringsunderlag samt kommunala visioner, strategier och översiktsplaner, kan frågor som rör klimat, energi och klimatsmarta lösningar adresseras och diskuteras i ett tidigt skede mellan berörda aktörer. Mål, åtgärder och markanspråk kan konkretiseras för att sedan realiseras i samhällsbyggandet. I dessa processer görs avvägningar och prioriteringar mellan olika intressen och hänsyn kan tas till skilda behov och krav.

Enligt plan- och bygglagen (PBL 2010:900) är det en kommunal angelägenhet att planlägga mark och vatten. Enligt portalparagrafen i PBL ska planläggningen *främja en samhällsutveckling med god och långsiktigt hållbar livsmiljö för dagens samhälle och för kommande generationer*. Vidare ska kommunerna väga in följande aspekter i planeringen:

- En långsiktig god hushållning med energi ska främjas (2 kap. 3§).
- Bebyggelse och byggnadsverk som för sin funktion kräver tillförsel av energi ska lokaliseras på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till energiförsörjningen och energihushållningen (2 kap. 5§),
- Bebyggelse och byggnadsverk ska lokaliseras till mark som är lämpad för ändamålet med hänsyn till människors hälsa samt möjlighet att förebygga luftföroreningar (2 kap. 5§).

¹ SMED/RUS (2017)

² Länsstyrelsen (2018)

- Bebyggelse och byggnadsverk ska utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till behovet av hushållning med energi (2 kap. 6§).
- Bebyggelse och byggnadsverk ska utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till trafikförsörjning och en god trafikmiljö (2 kap. 6§).
- Kommunen ska visa hur de avser att följa gällande miljö kvalitetsnormer – till exempel för luft (3 kap. 5§).
- Kommunen ska visa hur de avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen (3 kap. 5§).
- Kommunen ska utforma översiktsplanen så att innebörden och konsekvenserna av den tydligt framgår (3 kap. 6§).

Den kommunala översiktsplanen är i detta sammanhang ett av de viktigaste verktygen för att forma kommunens långsiktiga utveckling på ett hållbart sätt. Kommunen ska i planen ange inriktningen för den långsiktiga utvecklingen av den fysiska miljön och ge vägledning för beslut om hur mark- och vattenområden ska användas och hur den byggda miljön ska användas, utvecklas och bevaras. Kommunen ska även redovisa sin bedömning av hur skyldigheten att ta hänsyn till de allmänna intressena (PBL 2 kap. – se ovan) vid beslut om användning av mark- och vattenområden kommer att tillgodoses. Likaså hur kommunen tar hänsyn till och har samordnat planen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program. I den kommunala översiktsplanen ska alltid konsekvenserna av förslagen mark- och vattenanvändning utredas, vilket också gynnar långsiktigt hållbara lösningar. Översiktsplanen ska sedan användas som underlag vid olika myndigheters och aktörers fysiska planering samt vid prövning enligt plan- och bygglagen och miljöbalken (1998:808).

I en detaljplan är det främst bebyggelsens och miljöns utformning inom detaljplanområdet som kan ge möjlighet att begränsa klimatpåverkan. Det kan handla om att skapa en bebyggelsemiljö som är väl utformad för att begränsa behovet av transporter och som främjar klimatvänliga transporter. Bebyggelsen kan också ordnas för att gynna långsiktigt hållbar energiförsörjning och nyttjandet av lokala energikällor.

Enligt lagen om kommunal energiplanering (1977:439) ska varje kommun även ha en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. Idag blir det allt vanligare att kommuner slår ihop energiplanen med klimatstrategin då dessa dokument har många gemensamma nämnare. Kommunens ställningstaganden i dessa dokument ska vägas in i den kommunomfattande översiktsplanen.

Länsstyrelsen företräder och samordnar statens intressen i planeringen och ska bland annat bidra med råd, information och underlag till kommunerna. Länsstyrelsen kan vid plansamråd och i sina yttranden över kommunernas fysiska planering främja en klimatsmart planering. Länsstyrelserna har även en central roll i arbetet med att verka för att de nationella miljö-, klimat- och energimålen får genomslag och nås. Likaså att främja, samordna och leda arbetet med energiomställning och minskad klimatpåverkan i länen.

Länsstyrelsen Skåne har under många år arbetat målmedvetet med att identifiera och överbrygga hinder för att åstadkomma en långsiktig hållbar samhällsutveckling genom fysisk planering, bland annat med särskilt fokus på klimat- och energifrågorna. Projekten

som resulterade i rapporterna "Blandstad", "Stationsnära läge", "Tätare tätorter" samt framtagandet av ett planeringsverktyg för beräkning av koldioxidutsläpp utgör några exempel på detta. Arbetet har oftast skett i bred samverkan såväl internt inom organisationen som med berörda externa aktörer. Länsstyrelsen Skåne har även lång erfarenhet av samarbete kring dessa frågor med Region Skåne och Energikontoret Skåne, som även de under många år arbetat med klimat- och energifrågorna på bredden och på djupet. Några exempel på sådana samarbetsprojekt är framtagandet av "Klimat och energistrategi för Skåne" (2008, 2013 och 2018) och "Ett grönare Skåne" (2015).

De skånska kommunerna arbetar aktivt med att minska utsläpp av växthusgaser genom fysisk planering, men det finns stor potential att komma ännu längre i arbetet. Länsstyrelsen har därför i sin roll som vägledande myndighet funnit att en samordnad insats för att inspirera och sprida kunskap till planerarkåren i länet om klimatutsläpps- och energieffektiviseringsfrågornas koppling till den fysiska planeringen och hur man kan integrera frågorna i den fysiska planeringen skulle vara till stor nytta. Projektet "Uthålliga kommuner i Skåne 2020" har erbjudit möjligheten för organisationerna Länsstyrelsen Skåne, Region Skåne och Energikontoret Skåne att samlat träffa berörda aktörer och sprida denna kunskap och på så sätt skapa förutsättningar för Skåne att gå i täten för ett klimatsmartare Sverige och för att vi ska nå de utsatta nationella miljö-, klimat- och energimålen samt de globala målen inom FN:s Agenda 2030.

3. Genomförande

3.1 Syfte och mål

Det övergripande målet för projektet har varit att samtliga kommuner i Skåne ska ha börjat införliva klimat- och energifrågorna i sitt planarbete senast år 2020 och att energi- och klimatfrågorna ska ingå som en naturlig och självklar del i samtliga skånska kommuners fysiska planering på 5-10 års sikt. Målbilden och projektets slogan har varit "Skånes kommuner – Sveriges 33 klimatsmartaste år 2020".

Syftet med projektet har främst varit att stödja och inspirera deltagande kommuner i förändringsprocessen för en hållbar planering. Syftet har även varit att visa enkla och naturligt sätt att väga in klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen genom goda exempel. Utgångspunkten har också varit att sprida Energimyndighetens metoder och verktyg som tagits fram inom projektet *Uthållig kommun*.

Med klimat- och energifrågorna menas i detta projekt de åtgärder som vidtas i den fysiska planeringen för att minska utsläppen av växthusgaser samt spara energi med målet att hindra den globala uppvärmningen. Projektet behandlar inte klimatanpassningsfrågan.

I projektansökan anges även ett antal effekt- och projektmål:

Effektmål

Projektets effektmål har varit följande: "Att genom kunskapsspridning bidra till ett hälsosammare och långsiktigt hållbart Skåne genom fysisk planering i nutid och för kommande generationer". Grundtanken med projektet har varit att genom ett ökat engagemang samt ökad kunskap och kompetens hos berörda

aktörsgrupper om *att* och *hur* klimat- och energifrågorna kan integreras i den fysiska planeringen (på såväl regional som kommunal nivå) så ska energi- och klimatfrågorna på sikt komma att ingå som en naturlig och självklar del i samtliga skånska kommuners fysiska planering. Kunskapsspridningen är även tänkt att bidra till att de regionala målen enligt "Klimat- och energistrategi för Skåne" samt de nationella klimat- och energimålen på sikt kan uppnås.

Projekt mål

Projektets mål har varit följande: När projektet avslutats ska budskapet om *att* och *hur* klimat- och energifrågorna kan integreras i den fysiska planeringen ha nått ut till inte bara de 33 skånska kommunernas tjänstemän och politiker, utan även till de regionala aktörerna samt andra berörda aktörer. Likaså ska samtliga kommuner i Skåne ha genomgått grundutbildningen och därefter ha genomfört tydliga förändringar i arbetet med fysisk planering med syfte att planera för minskad energianvändning och klimatpåverkan.

3.2 Målgrupp

Projektet har vänt sig till en bred målgrupp med såväl privat som offentlig och ideell sektor samt akademi. Den primära målgruppen har varit kommunernas planeringsarkitekter, miljöstrateger, energirådgivare och politiker, men även regionala aktörer, intresseorganisationer, konsulter, näringsliv och akademi har varit välkomna att delta i projektets aktiviteter.

3.3 Organisation

Projektet har drivits genom samverkan mellan Länsstyrelsen Skåne, Region Skåne och Energikontoret Skåne och utförts inom ramen för "Klimatsamverkan Skåne" som är ett samarbete mellan Länsstyrelsen Skåne, Region Skåne och Kommunförbundet Skåne. Länsstyrelsen Skåne har utgjort såväl projektägare som projektledare i projektet. Till styrgruppen och arbetsgruppen har personer knutits från berörda enheter på Länsstyrelsen såsom enheten för samhällsplanering och miljöstrategiska enheten. Region Skåne och Energikontoret Skåne har ingått i projektets referensgrupp och deltagit vid samtliga aktiviteter som genomförts i projektet. Styrgruppen respektive referensgruppen har haft möte cirka två gånger per år. Arbetsgruppen har träffats kontinuerligt.

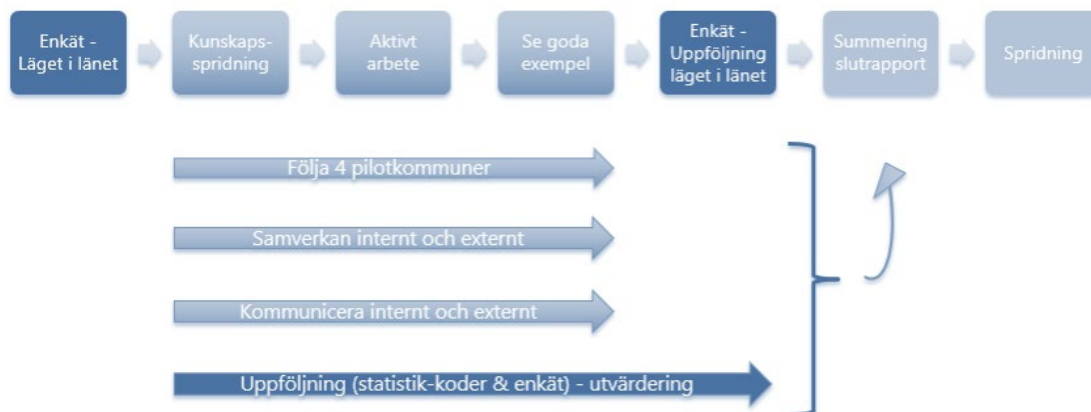
3.4 Projektupplägg och genomförande

3.4.1 Projektets upplägg

Under projektets inledande fas planerades och förbereddes projektets upplägg och innehåll i detalj.

Projektet drevs därefter utifrån ett upplägg där det initialt och avslutningsvis gjordes en avstämning av "läget i länet" i form av en enkät riktad till kommunerna i Skåne. Mellan dessa två avstämningar anordnades ett antal delaktiviteter med målet att sprida information och kunskap enligt följande: Enkät 2017 (läget i länet 2017) → Seminarier (kunskapsspridning) → Workshops (aktivt arbete) → Studiebesök (se

goda exempel i verkligheten) → Enkät 2019 (läget i länet 2019). Projektet avslutades med publiceringen av en slutrapport (summering och slutsatser) samt spridning av resultatet (se projektets tidplan – bilaga 1)

Figur 1: Projektupplägg med huvudprocess och parallellprocesser

Ett antal parallella aktiviteter bedrevs vid sidan av ovan nämnda inspirations- och kunskapsspridningsprocess. Bland annat ägde en bred samverkan rum kring projektets fokusfrågor såväl internt mellan berörda enheter på Länsstyrelsen Skåne, som externt med berörda aktörer i Skåne. Projektet följde även fyra "pilotkommuners" arbete med implementering av klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen närmare. Inom projektet togs också olika verktyg fram som användes för att mäta och utvärdera resultatet av projektet. Projektledaren kommunicerade med berörda aktörsgrupper under hela projektperioden om projektet samt om dess budskap, aktiviteter och slutsatser. Kommunikationen gjordes via flera olika nätverk, medier och kanaler. När projektets utåtriktade aktiviteter var genomförda påbörjas arbetet med att skriva projektets slutrapport till Energimyndigheten. Efter att projektets uppföljningsenkät genomförts och utvärderats våren 2019 kompletterades rapporttexten med fler slutsatser kring projektresultatet. Efter inlämningen av slutrapporten till Energimyndigheten kommer projektresultatet spridas till intresserade aktörsgrupper.

3.4.2 Enkät – Kartläggning av läget i länet 2017 och 2019

Två enkätundersökningar riktade till Skånes 33 kommuner genomfördes våren 2017 samt våren 2019. Syftet med enkätundersökningarna var dels att kartlägga nuläget av kommunernas implementering av klimat- och energifrågor i den fysiska planeringen respektive år och att få en bild av "läget i länet", dels att utgöra underlag för en analys och utvärdering av projektets måluppfyllelse genom en jämförelse av resultaten mellan de båda avstämningarna. (bilaga 2 och 3)

Enkäten 2017 omfattade 23 huvudfrågor med underfrågor (totalt 96 frågor) som var uppdelade i fem avsnitt:

1. Etablera klimat- och energiarbetet,
2. Kartlägga klimat- och energiområden,
3. Integrera klimat- och energiåtgärder,
4. Genomföra klimat- och energiåtgärder samt
5. Övervaka och följa upp klimat- och energiåtgärder.

I samband med framtagandet av enkäten så kartlades och undersöktes projektets fokusfrågor ingående. Detta arbete och kommunernas svar i enkäten 2017 kom sedan att ligga till grund för planeringen och utformningen av projektets fortsatta inriktning och insatser.

Uppföljningsenkäten som skickades ut våren 2019 var något reducerad i sin omfattning för att minska belastningen på kommunerna att besvara enkäten.

3.4.3 Utbildningsinsatser och samverkan

Seminarier - Inspiration och kunskapsspridning

Projektet *Uthålliga kommuner i Skåne 2020* inleddes officiellt våren 2017 med att en kickoff genomfördes i form av ett heldagsseminarium. Seminariet riktade sig till samtliga berörda aktörer i länet. Syftet med kickoffen var att kommunicera projektstarten, att marknadsföra projektet och dess aktiviteter, att sprida kunskap om de berörda frågornas bredd samt att inspirera till fortsatt och fördjupat arbete med klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen. (bilaga 4)

Under 2017 genomfördes sedan en seminarieserie om tre seminarier med var sitt tema kopplat till berörda klimat- och energifrågor i den fysiska planeringen. Seminarierna riktade sig till samtliga berörda aktörer i länet. Syftet med seminarierna var att inspirera och sprida en fördjupad kunskap om projektets fokusfrågor. Likaså att ge tillfälle för tvärssektoriell och mellankommunal dialog. De tre seminariernas teman var (bilaga 4):

1. Hållbar bebyggelse och bebyggelsestrukturer
2. Hållbar infrastruktur och mobilitet
3. Hållbar energiproduktion och distribution

Projektresultatet, de erfarenheter som gjorts inom projektet samt hur Skånes kommuner arbetar för minskad klimatpåverkan genom fysisk planering presenterade vid tre olika tillfällen. Presentation skedde på slutseminariet, den nationella konferensen (workshop i Stockholm anordnad inom projektet "Länsstyrelserna - Ökad samverkan, samordning & integration av klimat och energifrågor i fysisk planering") och på seminarium gällande att komma igång att ta fram energiplaner (arrangerad av

Kommunförbundet Skåne). Dessa tillfällen gav också möjlighet till kunskapsdelning och erfarenhetsutbyte kring frågorna mellan berörda lokala, regionala och nationella aktörer.

Workshoppar - Aktivt arbete

Våren 2018 genomfördes fyra workshoppar tillsammans med Skånes 33 kommuner. En initierad konsult anlätades för att leda övningarna. För att öka kvaliteten och utväxlingen av workshopparna genomfördes övningen i de redan etablerade "Skånes fyra hörn"; Familjen Helsingborg (kommunerna i nordväst), SÖSK (kommunerna i sydost), Skåne Nordost (kommunerna i nordost) och Malmö- Lundregionen (kommunerna i sydväst). Tillfällena riktade sig till tjänstepersoner från berörda kommunala förvaltningar samt till kommunernas politiker. Syftet med workshopparna var att genom goda exempel och gruppövningar inspirera och öka kunskapen kring de frågor som rör kommunernas möjlighet att bidra till samhällets energiomställning och minskade klimatpåverkan genom fysisk planering. Likaså var syftet att ge tillfälle för tvärsektoriell och mellankommunal dialog. Utbildningen utgick ifrån *Uthållig kommuns* metoder och verktyg och genomfördes i form av ett kombinerat seminarium/workshop och coaching kring kommunala case. Dessa fyra workshoppar genomfördes istället för de 33 kommunbesök med grundutbildning som finns med som en aktivitet i projektansökan. En avstämning kring denna förändring i projektet gjordes med handläggaren på Energimyndigheten. (bilaga 4)

Studieresa - Goda exempel

En studieresa med buss genomfördes under en heldag hösten 2018, där tre kommuner i Skåne besöktes för att se på påbörjade och genomförda åtgärder för minskade klimatutsläpp i den fysiska planeringen. Studieresan riktade sig till samtliga berörda aktörer i länet. Syftet med platsbesöken var att dela kunskap och ge inspiration till deltagarna i den fortsatta processen att öka implementeringen av klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen i länet. Likaså var syftet att ge tillfälle för tvärsektoriell och mellankommunal dialog. Under studieresan olika platser som gav deltagarna insyn i respektive kommuns arbete kring ett antal teman vilka bestod av projektets fokusfrågor: (bilaga 4)

Stopp 1 i Lomma kommun:

- Hållbar bebyggelse och bebyggelsestrukturer
- Process, uppföljning och utvärdering

Stopp 2 i Helsingborgs kommun:

- Hållbar energiproduktion och distribution

Stopp 3 i Lunds kommun:

- Hållbar infrastruktur och mobilitet
- Grönstruktur som kolsänka

Fördjupningar – "Pilotkommuner"

Fyra pilotkommuner följdes under projektets gång i deras arbete med att implementera klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen. Samtliga kommuner som kontaktades var i uppstartsfasen av sitt arbete med framtagande av ny översiktsplan.

Kommunerna följdes olika lång tid eftersom två kommuner var tvungna att avsluta sin medverkan en bit in i projektet och två andra kommuner därefter tillkom. Kommunerna som slutligen studerades var Trelleborg, Lomma, Kävlinge och Helsingborg. Projektet hade sedan projektstarten ett nära samarbete med Trelleborgs och Lomma kommuner, med bland annat dialog och erfarenhetsutbyte, deltagande vid aktiviteter och workshop med politiker. Samtliga fyra kommuner har även träffats vid "Pilotkommunsträffar" för att inspirera, diskutera och dela kunskap med varandra om problem och framgångsfaktorer som kommunerna har stött på i sitt arbete med klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen.

3.4.4 Stödinsatser

Ett nätverk av tjänstepersoner på Länsstyrelsen Skåne har bildats med målet att stötta berörda aktörer under projektets gång. Tjänstepersonerna i nätverket är representanter från Enheten för samhällsplanering och Miljöstrategiska enheten. Nätverket har marknadsförts i samband med genomförda seminarier och workshoppar och har kunnat kontaktas via projektledaren och projektets Facebook-sida.

Under projektets gång har nytt och befintligt informations- och inspirationsmaterial, kunskapsunderlag tagits fram och/eller marknadsförts. Bland annat kan nämnas medverkan vid framtagandet av rapporten "Klimat- och energistrategi för Skåne" samt en översiktsbild över berörda frågor. För att lyfta fram och synliggöra olika aktörers (exempelvis Energimyndigheten/Uthållig kommun, Boverket, Trafikverket, Länsstyrelsen Skåne, Region Skåne) rapporter och material som har bäring på temat, så har ett rapportbord anordnats vid samtliga seminarier och en lista över relevanta rapporter och hemsidor spridits. Syftet med detta har varit att stötta aktörerna i deras arbete med klimat- och energifrågorna på regional och kommunal nivå såväl under projektets gång som efter dess avslut.

3.4.5 Kommunikationsinsatser

Länsstyrelsen Skånes yttre webb, men även projektets Facebook-sida och andra kanaler, medier och nätverk, har använts som spridningskanaler för information om projektet och dess olika delaktiviteter samt för spridning av sammanställt material och slutrapporten. Likaså har projektets arbete och budskap presenterats vid samtliga utåtriktade delaktiviteter, i olika nätverk för kommunernas planarkitekter och miljöstrateger samt i olika forum som Klimatsamverkan Skåne och Miljösamverkan Skåne.

I samband med projektavslut arbetade länsstyrelsen fram exempel på hur de skånska kommunerna arbetar för minskade klimatutsläpp genom fysisk planering. Exemplet finns på Länsstyrelsen Skånes hemsida och är även länkade till via Klimatsamverkan Skånes hemsida.

3.4.6 Utställning

Inom projektet togs en utställning fram med syftet att inspirera och sprida kunskap om klimat- och energifrågorna i fysisk planering. Utställningen vände sig till berörda aktörer. Den bestod av en tavla med allmän information om *Uthålliga kommuner i Skåne 2020* samt fyra tavlor med delområden där kommunerna har rådighet att jobba för att minska klimatutsläppen genom fysisk planering. Följande behandlades:

Klimatsmart samhällsplanering

- Ha en aktuell översiktsplan.
- Tillhandahåll aktuella planeringsunderlag t.ex. energiplan.
- Arbeta med förvaltningsövergripande samverkan för hållbar samhällsplanering.
- Arbeta med mellankommunal samverkan för hållbar samhällsplanering.
- Gör gång-, cykel och kollektivtrafik strukturbildande för planeringen.
- Peka ut områden med goda förutsättningar för förnybar energiproduktion i översiktsplanen.
- Planera in grönska i staden för upptag av koldioxid.

Transporter & resande

- Planera för och prioritera gång- och cykeltrafik (attraktiv, säker och effektiv).
- Prioritera kollektivtrafik (miljöanpassad, snabb och tillgänglig).
- Ta fram och planera utifrån en kommunal parkeringsstrategi med strikt p-norm.
- Planera och skapa förutsättningar för samordnade godstransporter.

Bebyggelsestruktur

- Planera för funktionsblandad bebyggelse.
- Planera för (lagom) tät bebyggelsestruktur.
- Lokalisera bebyggelse nära gång-, cykel- och kollektivtrafik.
- Planera för bebyggelsestruktur och bebyggelse så att förutsättningar skapas för småskalig förnybar energiproduktion.

Infrastruktur

- Planera för utbyggnad av infrastruktur för gång-, cykel och kollektivtrafik.
- Infrastrukturplanera utifrån åtgärdsvalsstudier ("fyrstegsprincipen").
- Planera för bytespunkter mellan transportmedel (intermodalitet och "hela resan-perspektiv")

Utställningen visades vid slutseminariet och den nationella konferensen. Till utställningen togs även skrivblock fram i samma tema. Blocken syftade till att ge något till deltagarna som de kunde ta med sig och påminna dem om projektets budskap i det dagliga arbetet.

3.4.7 Uppföljning och utvärdering

En uppföljning av projektets resultat och måluppfyllelse gjordes genom att mäta faktiska och upplevda förändringar i de skånska kommunernas arbete med klimat- och energifrågor fysiska planering:

1. Mätning av faktiska förändringar i de skånska kommunernas arbete med klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen:

- En genomgång gjordes av kommunernas översiktsplaner antagna före och efter den officiella projektstarten, som ägde rum i samband med enkätutskicket till Skånes kommuner i början av 2017.

- En genomgång gjordes av kommunernas detaljplaner inkomna till Länsstyrelsen Skåne för samråd/granskning. Planstatistik har förts in i länsstyrelsernas ärendehanteringssystem "Platina" av planhandläggarna sedan januari 2018.

2. Mätning av upplevda förändringar hos de skånska kommunerna i deras arbete med klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen:

- Två enkätundersökningar riktade till Skånes 33 kommuner genomfördes våren 2017 samt våren 2019. Syftet med enkätundersökningarna var bland annat att utgöra underlag för en analys och utvärdering av projektets måluppfyllelse genom en jämförelse av resultaten mellan de båda avstämningarna.

3.4.8 Aktiviteternas bidragande till projektets måluppfyllelse

Nedan följer en översiktlig genomgång av projektets aktiviteter samt en redogörelse för om och hur respektive aktivitet bidragit till projektets måluppfyllelse.

Delaktivitet	Syfte	Inbjudna	Antal deltagare	Om/hur aktiviteten bidrog till projektets måluppfyllelse
Enkät 2017 (2017-02-22)	Uppföljning och kunskapsspridning kring klimat- och energifrågor i fysisk planering.	Skånes kommuner	31 av 33 kommuner svarade (93%)	Ja , enkäten gav kommunerna en bra insikt i bredden på frågorna och hur man kan arbeta med dessa frågor på kommunen.
Kickoff (2017-04-27)	Inspiration och kunskapsspridning kring klimat- och energifrågor i fysisk planering.	Berörda aktörer i Skåne	92 deltagare Kommun: 60 Region: 4 Stat: 11 Akademi: 9 Privat: 3 Fastighet: 2 Org/annat: 3	Ja , kickoffen vände sig till en vid krets och gav en inblick i bredden på frågorna på nationell och lokal nivå.
Seminarium 1 (2017-06-16)	Inspiration och kunskapsspridning på temat hållbar bebyggelse och bebyggelsestrukturer i fysisk planering.	Berörda aktörer i Skåne	58 deltagare Kommun: 37 Region: 2 Stat: 3 Akademi: 2 Privat: 6 Fastighet: 7 Org/annat: 1	Ja , seminariet vände sig till en vid krets och gav en fördjupad inblick i bebyggelsen och bebyggelsestrukturens vikt och implementering i hållbar fysisk planering.
Seminarium 2 (2017-08-31)	Inspiration och kunskapsspridning på temat hållbar infrastruktur och mobilitet i fysisk planering.	Berörda aktörer i Skåne	106 deltagare Kommun: 56 Region: 6 Stat: 13 Akademi: 21 Privat: 8 Fastighet: 1 Org/annat: 1	Ja , seminariet vände sig till en vid krets och gav en fördjupad inblick i infrastrukturens och mobilitet och implementering i hållbar fysisk planering.

Seminarium 3 (2017-10-26)	Inspiration och kunskapsspridning på temat hållbar energiproduktion och -distribution i fysisk planering.	Berörda aktörer i Skåne	69 deltagare Kommun: 35 Region: 2 Stat: 9 Akademi: 2 Privat: 9 Fastighet: 6 Org/annat: 6	Ja , seminariet vände sig till en vid krets och gav en fördjupad inblick i energiproduktionens och -distributionens vikt och implementering i hållbar fysisk planering.
Workshop x4 (2018-03-15 – 2018-04-12)	Inspiration och kunskapsspridning kring klimat- och energifrågor i fysisk planering.	Skånes kommuner	24 av 33 kommuner deltog (72%) Totalt: 101 Tjänstep.: 82 Politiker: 19	Ja , workshopparna gav kommunerna möjlighet att fördjupa sig i <i>att</i> och <i>hur</i> man kan implementera klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen, bland annat utifrån <i>Uthållig kommuns</i> metoder.
Studieresa (2018-09-19)	Inspiration och kunskapsspridning kring klimat- och energifrågor i fysisk planering.	Berörda aktörer i Skåne	54 deltagare (en full buss) Kommun: 40 Region: 1 Stat: 6 Akademi: 4 Privat: 0 Fastighet: 2 Org/annat: 1	Ja , studieresan vände sig till en vid krets och gav aktörerna möjlighet att fördjupa sig i <i>att</i> och <i>hur</i> man kan implementera klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen.
Nätverk	Stöd, inspiration och kunskapsspridning kring klimat- och energifrågor i fysisk planering.	Berörda aktörer i Skåne	-	Nej , endast ett fåtal frågor ställdes till nätverket via telefon eller e-post och inga på Facebook-sidan.
Kunskapsmaterial, metoder, verktyg - framtagande av nytt och spridning av befintligt material.	Inspiration och kunskapsspridning kring klimat- och energifrågor i fysisk planering.	Berörda aktörer i Skåne	-	Ja , nytt kunskapsmaterial togs fram och nytt och gammalt kunskapsmaterial spreds till berörda aktörer.
Uppföljning av kommunernas arbete i ÖP.	Uppföljning av klimat- och energifrågor i kommunernas översiktsplanering.	Projektledaren	-	Ja , genomgången gav en bra bild av kommunernas arbete med frågorna i översiktsplaneringen över tid.
Uppföljning av kommunernas arbete i DP.	Uppföljning av klimat- och energifrågor i kommunernas detaljplanering. Kunskapsspridning till handläggare på länsstyrelsen Skåne.	Handläggare på Länsstyrelsen Skåne	Ett 10-tal handläggare	Ja , genomgången gav en bra bild av kommunernas arbete med frågorna i detaljplaneringen. För att kunna se tydliga trender behöver dock kommunernas detaljplanering följas under flera år. Länsstyrelsens planhandläggare fick insikt i frågorna.

Pilotkommuner	Inspiration, kunskapsspridning, stöd, fördjupning kring problem och framgångsfaktorer kring klimat- och energifrågor i fysisk planering.	Trelleborg kn Lomma kn Kävlinge kn Helsingborgs kn	4 kommuner	Ja , arbetet med pilotkommunerna gav en fördjupad och delad kunskap om problem och framgångsfaktorer i arbetet med frågorna på kommunal nivå.
Samverkan med Region Skåne och Energikontoret Skåne	Regional samverkan, kunskapsspridning till regionala tjänstepersoner, gemensamt stöd till kommunerna kring klimat- och energifrågor i fysisk planering.	Representanter från respektive organisation	2 tjänstepersoner	Ja , samverkan mellan de regionala aktörerna stärktes kring dessa frågor och kunskapen om vilket stöd respektive organisation kan vara för kommunerna ökade. Samtliga tjänstepersoner fick insikt i bredden på frågorna.
Enkät 2019 (2019-02-14)	Uppföljning och kunskapsspridning kring klimat- och energifrågor i fysisk planering.	Skånes kommuner	29 av 33 kommuner svarade (88%)	Ja , enkäten gav en bild över vilka förändringar som skett i kommunernas arbete.
Utställning (2019-10-22)	Inspiration och kunskapsspridning kring klimat- och energifrågor i fysisk planering.	Berörda aktörer	-	Ja , utställningen visades på slutseminarium och nationell konferens och vände sig till såväl lokal som regional och nationell nivå.
Slutseminarium (2019-10-22)	Inspiration och kunskapsspridning kring slutsatser från projektet.	Berörda aktörer i Skåne	56 deltagare Kommun: 45 Region: 11	Ja , slutseminariet vände sig till såväl lokal som regional nivå och spred projektets slutresultat.
Nationell konferens (2019-11-29)	Inspiration och kunskapsspridning kring slutsatser från projektet.	Berörda myndigheter	52 deltagare Kommun: 3 Region: 34 Stat: 7 Org/annat: 6	Ja , projektet presenterades på nationell konferens som vände sig till såväl regional som nationell nivå och spred projektets slutresultat.

3.4.9 Fortsatt spridning av resultaten efter projektet avslutas

Länsstyrelsen Skåne kommer att fortsätta sprida projektresultatet genom samverkansorganen Klimatsamverkan Skåne och Miljösamverkan Skåne, genom länsstyrelsernas Forum för hållbar samhällsplanering och energisamordnarnätverket, samt via olika nätverk för kommunernas planarkitekter och miljöstrateger. Länsstyrelsen Skåne kommer även fortsätta sprida resultatet genom medverkan i projektet Tillsammans för klimat- och energifrågor i fysisk planering. Föreningen för

samhällsplanering och Energikontoren Sverige kan också användas för att sprida resultat till landets planarkitekter och energikontor. Projektresultatet kan även komma att presenteras på Skånes Energiting, länsstyrelsernas Plan- och bostadsdagar samt vid de tillfällen som Energimyndigheten finner lämpliga.

4. Resultat

Syftet med projektet har främst varit att genom ett stort antal aktiviteter stödja och inspirera berörda aktörer i länet i deras arbete med att främja och åstadkomma en långsiktigt hållbar fysisk planering ur klimat- och energisynpunkt. Aktiviteterna inom projektet *Uthålliga kommuner i Skåne 2020* förväntades resultera i såväl ett ökat engagemang som en ökad kunskap (kompetens- och kapacitetshöjning) främst hos tjänstepersoner och politiker i de skånska kommunerna, men även hos andra berörda aktörer i länet. Detta med målet att få se tydliga framsteg i den fysiska planeringen kring frågor som rör minskad energianvändning och begränsad klimatpåverkan.

Vid en genomgång av projektets genomförda aktiviteter kan konstateras att över 600 personer deltagit i de olika arrangemangen och därmed tagit del av projektets budskap. Samtliga 33 kommuner i Skåne har varit med vid ett eller flera tillfällen. Likaså har ett 50-tal olika aktörer (främst från Skåne) i form av myndigheter, regionala aktörer, privata sektorn, akademi och intresseorganisationer deltagit eller medverkat i projektets arrangemang. (bilaga 5)

En uppföljning av projektets resultat och måluppfyllelse gjordes även genom att mäta faktiska och upplevda förändringar i de skånska kommunernas arbete med klimat- och energifrågor fysiska planering.

4.1 Mätning av faktiska förändringar i de skånska kommunernas arbete med klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen

En mätning gjordes av de faktiska förändringar som kunde noteras över tid vid en genomgång av kommunernas översiktsplaner och detaljplaner. De sex indikatorer som följdes upp var:

1. **FÖRTÄTNING:** Om planeringen innebar en förtätning av befintliga bebyggelseområden.
2. **FUNKTIONSBLANDNING:** Om planeringen bidrog till funktionsblandad bebyggelse.
3. **STATIONSNÄRHET:** Om planeringen innebar stationsnära bebyggelseutveckling.
4. **PRIO KCG:** Om planeringen fokuserade på tillgänglighet och prioritering av kollektiv-, cykel- och gångtrafik.
5. **PARKERING:** Om planeringen främjade en strikt parkeringspolitik för fossilbränslebilar, frikostig cykelparkering, "hållbara" fordon samt bil- och cykelpooler.

6. **ENERGI:** Om det framgick hur planförslaget skulle energiförsörjas och om hållbara alternativ övervägts och prioriterats.

4.1.1 Genomgång av kommunernas översiktsplaner

En genomgång gjordes av kommunernas översiktsplaner antagna före och efter den officiella projektstarten i början av 2017 (vid enkätutskicket till Skånes kommuner) fram till december 2018. Detta för att se om klimat- och energifrågorna fått ett större genomslag i kommunernas översiktsplanering efter att projektet startade (bilaga 6).

Vid genomgången av översiktsplanerna kunde noteras en tydlig koppling mellan planens år för antagande och dels hur många och vilka indikatorer som beaktades, dels kvaliteten på och hur kommunen utvecklade resonemangen kring klimat- och energiåtgärderna. Därför gjordes även en bedömning av översiktsplanerna enligt följande modell:

Bedömningsmall - Poäng 1-5 (lägst - högst):

- 5 - Beaktar samtliga sex klimat- och energiåtgärder bra och har välutvecklade resonemang.
- 4 - Beaktar flertalet/sex klimat- och energiåtgärder bra och utvecklar resonemangen.
- 3 - Beaktar flertalet klimat- och energiåtgärderna bra.
- 2 - Beaktar vissa av klimat- och energiåtgärderna.
- 1 - Beaktar vissa av klimat- och energiåtgärderna och beskriver dem mycket ytligt.

År för antagande av ÖP	Antal planer	Beaktar klimat & energi - Poäng 1-5 (lägst – högst)				
		5	4	3	2	1
2017–2018	9 st	6 st	2 st	0 st	1 st	0 st
2014–2016	5 st	2 st	3 st	0 st	0 st	0 st
2010–2013	9 st	1 st	2 st	3 st	2 st	1 st
2005–2009	10 st	0 st	1 st	2 st	4 st	3 st
TOTALT	33 st	9 st	8 st	5 st	7 st	4 st
Andel av totalen	100 %	27 %	24 %	15 %	21 %	12 %

Genomgången av översiktsplanerna visade följande:

- Samtliga 33 kommuner hade berört en eller flera av de sex indikatorerna om klimat och energi i sina översiktsplaner.
- Antalet översiktsplaner som hanterade respektive indikator:
 - 31 översiktsplaner (94%) hanterade energi,
 - 31 översiktsplaner (94%) hanterade stationsnärlighet,
 - 30 översiktsplaner (90%) hanterade förtätning,
 - 28 översiktsplaner (85%) hanterade prioritering gång-, cykel- och kollektivtrafik,
 - 21 översiktsplaner (63%) hanterade funktionsblandning samt

- 16 översiktsplaner (48%) hanterade åtgärder rörande parkering.

- Cirka hälften av översiktsplanerna (17 av 33) beaktade flera eller samtliga indikatorer och utvecklade resonemangen kring dessa och fick därför 4-5 poäng. Huvuddelen av dessa översiktsplaner var antagna under perioden 2014–2018 (13 av 17).
- Drygt en tredjedel av översiktsplanerna (12 av 33) beaktade vissa eller flera av indikatorerna men utvecklade inte resonemangen kring dem och fick därför 2-3 poäng. Huvuddelen av dessa (11 av 12) var ”äldre” eller ”gamla”, vilket innebär att de var antagna 2013 eller tidigare.
- Fyra översiktsplaner beaktade endast vissa av de valda indikatorerna för klimat- och energi samt beskrev dessa på ett övergripande sätt och fick därför 1 poäng. Dessa översiktsplaner var antagna 2013 eller tidigare.

Genomgången av kommunernas översiktsplaner visade att de flesta planerna successivt över tid hade blivit allt bättre i sin bredd, beskrivning och resonemang kring de sex valda indikatorerna. Många faktorer kan ha påverkat denna förändringsprocess i en positiv riktning. Det bör noteras att den stora förändringen startade redan någon gång 2013-2014. Det är dock glädjande att se att flertalet översiktsplaner (8 av 9) antagna efter att projektet startade 2017 har fått poängen 4-5 och att klimat- och energifrågorna nu fått ett stort genomslag i kommunernas översiktsplanering. De kunskapshöjande aktiviteter som genomförts inom ramen för projektet *Uthålliga kommuner i Skåne 2020* har troligen bidragit till en fortsatt god utveckling.

4.1.2 Genomgång av kommunernas detaljplaner

En genomgång gjordes av kommunernas detaljplaner inkomna till Länsstyrelsen Skåne för samråd eller granskning under nästan ett år, från 2018-01-01 till 2018-11-14. Länsstyrelsens planhandläggare hade fått ett särskilt uppdrag att följa upp förekomsten av de sex planindikatorerna i detaljplanerna. Uppgifterna fördes sedan in i form av statistikkoder i verktyget Platina (Länsstyrelsernas ärendehanteringssystem), där informationen sedan kunde sammanställas i Excel-format som underlag för analys. (bilaga 7)

Genomgången av detaljplanerna visade följande:

- Totalt 303 unika detaljplaner registrerades i Platina under den valda perioden. Den totala mängden registrerade ärenden uppgick dock till 351 då flera av detaljplanerna inkommit i såväl samråds- som granskningskedet.
- Totalt 27 av Skånes 33 kommuner var representerade i materialet och hade hanterat en eller flera av de sex indikatorerna om klimat och energi i planhandlingarna. Endast två kommuner (Landskrona och Lund) berörde samtliga sex indikatorer i sina detaljplaner. De sex kommuner som inte berörde klimat- och energifrågorna alls i sina detaljplaner var mindre landsbygds-kommuner i norra Skåne med låg planaktivitet.

- Av de 303 inkomna detaljplanerna berörde 112 planer (37%) en eller flera av de sex indikatorerna. Antalet detaljplaner som hanterade respektive indikator var:
 - 89 detaljplaner (79%) hanterade förtätning,
 - 30 detaljplaner (27%) hanterade stationsnärhet,
 - 23 detaljplaner (21%) hanterade funktionsblandning,
 - 12 detaljplaner (11%) hanterade energi,
 - 10 detaljplaner (9%) hanterade prioritering gång-, cykel- och kollektivtrafik, samt
 - 6 detaljplaner (5%) hanterade parkering.
- De kommuner som hade flest antal detaljplaner där klimat- och energifrågorna togs upp var Skånes tre största kommuner, Malmö (23 st av 53), Lund (15 st av 49) och Helsingborg (11 st av 15), som även dominerade i antalet totalt registrerade planer och ärenden.
- De kommuner som i högst grad beaktade de sex indikatorerna/åtgärderna i sina detaljplaner var dock Helsingborg (73%), Lomma (67%) samt Kristianstad (60%).

Genomgången av kommunernas detaljplaner visade att några kommuner, främst de större kommunerna hade kommit långt i sitt arbete med att integrera klimat- och energifrågorna i detaljplaneringen. Men även några små kommuner med låg planaktivitet, som Lommas och Skurups kommuner, beaktade klimat- och energifrågorna i hög grad i sin planering. Den lilla kommunen Båstad stack ut i statistiken, då de under året producerat många detaljplaner med tanke på sin storlek och då nästan hälften av detaljplanerna hade adresserat nämnda energi- och klimatindikatorer.

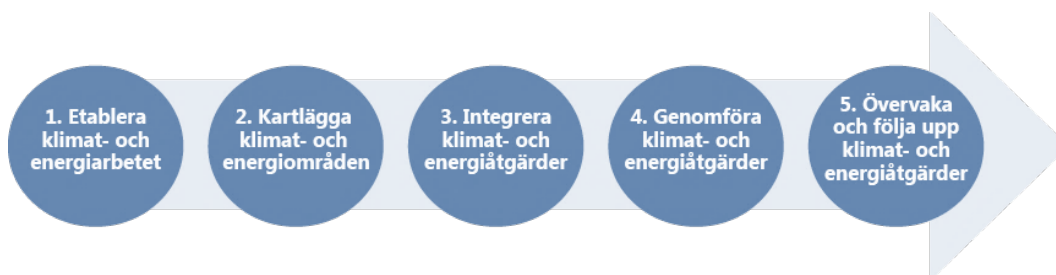
4.2. Mätning av upplevda förändringar hos de skånska kommunerna i deras arbete med klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen

För att mäta de upplevda förändringarna och framstegen hos de skånska kommunerna i deras arbete med att implementera klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen genomfördes två enkätundersökningar. Den första enkäten skickades ut till kommunerna våren 2017 och den andra enkäten våren 2019. Därefter jämfördes resultaten mellan de båda avstämningarna för att mäta utvecklingen.

4.2.1 Genomgång och analys av svaren i enkätundersökningen riktad till Skånes 33 kommuner våren 2017 samt våren 2019

Enkäten som skickades ut till kommunerna våren 2017 innehöll 23 huvudfrågor med underfrågor (totalt 96 frågor) uppdelade i fem olika processteg. Enkäten som skickades ut 2019 innehöll 22 huvudfrågor med underfrågor (totalt 38 frågor) uppdelade i samma fem processteg. 31 av Skånes 33 kommuner besvarade enkäten våren 2017. Av de svarande kommunerna hade dock inte alla kommuner besvarat samtliga frågor. Våren 2019 besvarade 29 kommuner enkäten.

Nedan sammanfattas de viktigaste och för projektets uppföljning mest relevanta resultaten från enkäten uppdelat i de fem processtegen (se även sammanställningen över enkätsvaren i bilaga 8).

Figur 2: Enkätens fem processteg

Processteg 1: Etablera klimat- och energiarbetet

Det första steget i enkäten handlade om hur kommunen internt och externa hade etablerat klimat- och energiarbetet i den fysiska planeringen samt om det hade säkerställts att tillräckliga resurser fanns avsatta för att genomföra arbetet effektivt m.m.

Enkätsvaren 2017 och 2019 visade bland annat följande:

Enkätfråga	Enkätsvar 2017	Enkätsvar 2019	Förändring
2. Har det fattats ett politiskt beslut i kommunfullmäktige och/eller kommunstyrelsen om att kommunen ska integrera klimat- och energifrågorna i kommunens fysiska planering?	22 av 31 kommuner svarade ja (71%)	22 av 29 kommuner svarade ja (76%)	Försumbar
3. Har kommunen antagit en förvaltningsövergripande strategi/plan där det ingår hur kommunen ska arbeta med klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen?	23 av 31 kommuner svarade ja (74%)	22 av 29 kommuner svarade ja (76%)	Försumbar
4. Hur ser kunskapsläget ut hos kommunens politiker vad gäller klimat- och energifrågor i fysisk planering?	7 kommuner svarade "Hög kunskap" 21 kommuner svarade "Varken hög eller låg kunskap". 2 kommuner svarade "Låg kunskap".	5 kommuner svarade "Hög kunskap" 18 kommuner svarade "Varken hög eller låg kunskap". 5 kommuner svarade "Låg kunskap".	Negativ
4:1 Hur ser kunskapsläget ut hos Er kommuns tjänstemän vad gäller klimat- och energifrågor i den fysiska planeringen?	12 av 30 kommuner (40%) svarade att de har hög kunskap. Övriga 18 (60%) svarade att de varken har hög eller låg kunskap.	12 av 28 kommuner (43%) svarade att de har hög kunskap. 15 (54%) svarade att de varken har hög eller låg kunskap och en kommun svarade att de hade låg kunskap.	Försumbar

5. Hur ser behovet av kunskapshöjande åtgärder och kompetensutveckling ut i kommunen?	11 kommuner svarar att "Behovet är stort" 18 kommuner svarar att "Behovet varken är stort eller litet". 1 kommun svarar att "Behovet är litet".	11 kommuner svarar att "Behovet är stort" 16 kommuner svarar att "Behovet varken är stort eller litet". 1 kommun svarar att "Behovet är litet".	Försumbar
8. Har Er kommun utsett ansvariga för arbetet med att integrera klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen?	9 av 29 kommuner svarade ja (31%)	14 av 29 kommuner svarade ja (48%)	Positiv

I enkätsvaren från 2017 framgick att mer än två tredjedelar av kommunerna i Skåne (22 av 31 svarande kommuner) hade fattat beslut om att aktivt arbeta med och införliva klimat- och energifrågorna i kommunens fysiska planering. Tre fjärdedelar av kommunerna i Skåne kommuner (22 av 29) svarade 2019 att hade fattat beslut om att aktivt arbeta med och införliva klimat- och energifrågorna i kommunens fysiska planering.

I enkäten 2017 framkom att mer än två tredjedelar av kommunerna i Skåne (23 av 31) har tagit fram en plan för hur arbetet skulle ske. I stort sett lika många (22 av 29) svarade 2019 att de hade tagit fram en plan för hur arbetet skulle ske.

Nästan samtliga svarande kommuner (30 av 31) sa 2017 att de påbörjat arbetade med att integrera klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen. Samma bild framkom 2019 då alla utom en kommun (28 av 29) meddelat att de påbörjat arbetet med att integrera klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen. Ungefär en tredjedel av kommunerna (9/29) hade utsett ansvariga för arbetet med att integrera klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen. En tydlig ökning kunde noteras 2019. Då hade nästan hälften av kommunerna (14/29) utsett ansvariga.

Kommunerna ansåg i enkäten 2017 och 2019 att kunskapsnivån kring frågorna var förhållandevis hög bland tjänstepersonerna och något lägre bland politikerna. En av de svarande skrev kommentaren "Under många år har politikernas kunskaper varit goda. Samtidigt märker vi att vid början av varje ny mandatperiod kommer det in nya personer, och att de kan behöva lite tid att komma ikapp."

År 2017 svarade drygt hälften av kommunerna (16 av 29) att de samarbetar med grannkommuner och andra aktörer i frågor gällande klimat- och energi i den fysiska planeringen. Vid enkäten 2019 framgår att ännu fler kommuner (21/29) samarbetar med grannkommuner och andra aktörer i dessa frågor. Vid en jämförelse mellan enkätsvaren kunde en positiv utveckling noteras. Externt samarbete sker bland annat gällande lågtempererad fjärrvärme, avfallsfrågor, kollektivtrafik, pendlarparkering och klimatkontrakt.

Merparten av kommunerna (27 av 29 år 2017 och 26 av 28 år 2019) samarbetar internt mellan förvaltningarna kring klimat- och energifrågorna. Exempelvis sker samarbete om trafikrelaterade frågor och tillvaratagande av restvärme.

I enkäten 2019 ställs en fråga om på vilket sätt Länsstyrelsen, Region Skåne och Energikontoret kan bidra med kunskap och stöd. Kommunerna efterfrågar vägledning,

samordning, utbildning och andra kunskapshöjande insatser. När det gäller utbildning föreslås gratis kurser som leder till någon typ av certifikat eller diplom. En kommun föreslår att de gärna hade sett en webbsida med inspiration från andra kommuner. En kommun vill ha kunskap om hur den fysiska planeringen påverkar trafikflöden. Konkret information efterfrågas kring hur kommunerna kan planera för mikroproduktion av el och hur de bör planera nya områden för att bygga rätt ur energisynpunkt. Vidare föreslås att tillhandahålla aktuella regionanpassade livscykelanalyser gällande gröna energislag. Kommunerna vill ha möten och skriftlig information, gärna med goda exempel, både gällande konkreta lösningar och arbetets organisering. Från en svarande framgår att tillämpning för kommuner av samma storlek är särskilt intressant. Någon kommun skulle åter vilja ha möjlighet att ställa hårdare krav gällande energi än vad som anges i Boverkets byggregler.

I enkätsvaren finns kommentarer gällande på vilka sätt och med vilka medel som de underlättar och ökar implementeringen av klimat- och energifrågor i den fysiska planeringen. Malmö stad har angett att de använder Solguiden, Miljöbyggsstrategi för Malmö samt klimatkontrakt. Lomma kommun lyfter att de haft ett tävlingsprogram för framtidens Bjärred med hög hållbarhetsprofil. Hörby kommun har integrering av ekosystemtjänster i planprogrammet. Svalöv deltar i ett ekobyprojekt där detaljplan tas fram med fokus på klimat- och energifrågor.

I enkätsvaren poängteras också en svarande att kommunernas förutsättningar är olika. I en mindre kommun är det ofta endast en person i varje roll vilket skapar sårbarhet.

Processteg 2: Kartlägga klimat- och energiområden

Steg två i enkäten handlade om hur kommunen hade kartlagt och identifierat de åtgärdsområden och åtgärder för klimat- och energi som var relevanta för kommunen.

Enkätsvaren 2017 och 2019 visade bland annat följande:

Enkätfråga	Enkät svar 2017	Enkät svar 2019	Förändring
11. Har kommunen i sitt arbete med att hitta relevanta åtgärdsområden använt sig av en specifik analysmetod?	4 av 29 kommuner svarade ja (14%)	3 av 27 kommuner svarade ja (11%)	Försumbar
12. Har kommunen i sitt arbete med att hitta relevanta åtgärdsområden inspirerats av goda exempel från andra kommuner?	16 av 29 kommuner svarade ja (55%)	20 av 27 kommuner svarade ja (74%)	Positiv
13. Har kommunen i sitt arbete med att identifiera åtgärdsområden använt sig av olika mål, planer och strategier som rör klimat och energi i den fysiska planeringen?	24 av 27 kommuner svarade ja (89%)	24 av 27 kommuner svarade ja (89%)	Försumbar
13.1 Vilka mål, planer och strategier har kommunen använt? - "Internationella" - "Nationella" - "Regionala" - "Kommunala" - "Annat"	9 kommuner svarar "Internationella", 21 kommuner svarar "Nationella", 20 kommuner svarar "Regionala" 18 kommuner svarar "Kommunala" 0 kommuner svarar "Annat"	16 kommuner svarar "Internationella", 22 kommuner svarar "Nationella", 20 kommuner svarar "Regionala" 21 kommuner svarar "Kommunala" 1 kommuner svarar "Annat"	Positiv

I enkätsvaren från 2017 framgick att kommunerna i sitt arbete med att hitta relevanta åtgärdsområden för klimat och energi främst använt sig av nationella, regionala och kommunala mål, planer och strategier (24 av 27). En mindre andel av de svarade (9 av 24) svarade att de tagit vägledning av internationella mål, planer och strategier. I enkätsvaren 2019 kunde noteras att lika många kommuner som 2017 (24 av 27) använde sig av nationella, regionala och kommunala mål, planer och strategier i sitt arbete med att identifiera åtgärdsområden. Däremot var det en stor ökning av antalet kommuner som i arbetet använde sig av internationella mål, planer och strategier (16 av 24).

Drygt hälften av de svarande kommunerna hade 2017 tittat på goda exempel från andra kommuner (16 av 29). Fler kommuner svarande 2019 att de hade tittat på goda exempel från andra kommuner (20 av 27). Goda exempel som lyfts fram i enkätsvaren 2019 är stadsdelsprojektet Helsingborg H+, hållbara transporter i Malmö, Malmös solguide 2018, Malmös miljöbyggstrategi, Munka-Ljungbys (Ängelholms kommun) hastighetsdämpande åtgärder för trafik m.fl. Det kommunövergripande projektet Klimatneutralt byggande nämns också som vägledning i arbetet.

I enkäten finns en fråga om kommunen använt sig av en specifik analysmetod för att ta reda på vilka åtgärdsområden och åtgärder för klimat- och energi som är relevanta för kommunen att väga in i den fysiska planeringen. Till frågan ges några exempel på metoder: "Fyra stora och tjugo små steg" (Energimyndigheten). "Planera för hållbarhet" (Länsstyrelserna) och "Planera klimatsmart" (Region Skåne). Ett fåtal kommuner hade 2017 använt sig av specifika analysmetoder (4 av 29). 2019 är det fortfarande enbart ett fåtal kommuner (3 av 27) som använder sig av specifika analysmetoder för att ta reda på vilka åtgärdsområden och åtgärder för klimat och energi som är relevanta för kommunen att väga in i arbetet med fysisk planering.

De klimat- och energiåtgärder som flest kommuner enligt enkätsvaren 2017 ansåg vara relevanta att arbeta med i den fysiska planeringen var kopplade till bebyggelsestruktur- och mobilitet-/infrastrukturområdena. Endast ett fåtal kommuner tyckte att avfall, värmedistribution, jämställdhet och ökade krav i planprocessen var lika relevanta frågor att arbeta med.

Kommunerna fick i enkäten ange vilka åtgärdsområden inom hållbar samhällsplanering som kommunen identifierat som relevanta att arbeta med i den fysiska planeringen. Flera åtgärdsområden kunde väljas. År 2019 angav 93 % av de svarande; Ha en aktuell översiktsplan som behandlar klimat- och energifrågorna. Nästan lika många kommuner (89 %) hade identifierat att göra gång-, cykel- och kollektivtrafik strukturbildande för planeringen. Ett annat område som många (71 %) identifierat var att tillhandahålla aktuella kommunala planeringsunderlag såsom trafikplan, energiplan och handelsplan. Till de mest vanliga åtgärdsområdena som identifierats inom hållbar bebyggelsestruktur år 2019 hör att i planeringen lokalisera bebyggelse nära gång-, cykel- och kollektivtrafik, planera för funktionsblandad bebyggelse samt planera för tät bebyggelsestruktur. Motsvarande fråga fanns för hållbara transporter och resande – kollektivtrafik gång och cykel. De vanligaste identifierade områdena 2017 var planera för bebyggelseutveckling i kollektivtrafikhöga lägen och planera för och prioritera gång- och cykeltrafik (attraktiv, säker och effektiv). Planera för utbyggnad av infrastruktur för gång-, cykel- och kollektivtrafik är den vanligaste åtgärden som identifierats inom hållbar infrastruktur. Inom hållbar energiproduktion och energisystem är den vanligast identifierade åtgärden att utforma bebyggelse och byggnader för minskad energianvändning.

Av svaren från de båda enkäterna framgår att fyrstegsprincipen har fått stort genomslag, drygt 70 % lyfter att de använder sig av den i sin infrastrukturplanering.

Processteg 3: Integrera klimat- och energiåtgärder

I steg tre i enkäten togs frågor upp om kommunen hade integrerat de identifierade åtgärdsområdena för klimat och energi i kommunens fysiska planering.

Enkätsvaren 2017 och 2019 visade bland annat följande:

Enkätfråga	Enkät svar 2017	Enkät svar 2019	Förändring
16. Har kommunen integrerat de identifierade åtgärderna i kommunens översiktliga planering?	20 av 28 kommuner svarade ja (71%)	23 av 27 kommuner svarade ja (85%)	Positiv
17. Har kommunen integrerat de identifierade åtgärderna i kommunens detaljplanering?	21 av 29 kommuner svarade ja (72%)	23 av 27 kommuner svarade ja (85%)	Positiv
18. Har kommunen integrerat de identifierade åtgärderna i kommunens lov- och anmälningsprocess?	21 av 27 kommuner svarade ja (78%)	19 av 27 kommuner svarade ja (70%)	Negativ

I enkätsvaren från 2017 framgick att nästan två tredjedelar av Skånes kommuner integrerade de identifierade klimat- och energiåtgärderna i sin fysiska planering, såväl i översiktsplaneringen (20 av 28) som i detaljplaneringen (21 av 29). Fler kommuner (23 av 27) svarade 2019 att de integrerade de identifierade klimat- och energiåtgärderna i översiktsplanen, fördjupad översiktsplan eller tillägg till översiktsplan. Lika många kommuner integrerade frågan i detaljplanerna.

Flertalet av kommunerna svarade att åtgärderna i översiktsplanen, den fördjupade översiktsplanen och tillägg till översiktsplanen hade konsekvensbedömt i planernas miljökonsekvensbeskrivningar (20 av 22 år 2017 och 19 av 23 år 2019).

I enkäten behandlas även om jämställdhetsperspektiv beaktats i översiktsplaneringen (till exempel i form av könsuppdelad statistik som rör åtgärderna). I enkäten 2017 svarade samtliga kommuner att frågan inte beaktats. 2019 är det flera kommuner som beaktar jämställdhetsperspektivet i översiktsplaneringen (5 av 23). I detaljplanerna svarar samtliga kommuner år 2017 att de inte beaktat jämställdhetsperspektiv (0 av 18). År 2019 är det ett par kommuner som svarar att de beaktar jämställdhetsperspektiv i detaljplaneringen (3 av 22).

Processteg 4: Genomföra klimat- och energiåtgärder

Steg fyra i enkäten behandlade processen för genomförandet av de klimat- och energiåtgärder som kommunen föreslagit eller beslutat om i den fysiska planeringen.

Enkätsvaren 2017 och 2019 visade bland annat följande:

Enkätfråga	Enkät svar 2017	Enkät svar 2019	Förändring
19. Har kommunen tagit fram en handlingsplan för genomförandet av de klimat- och energiåtgärder som är föreslagna eller beslutade om i den fysiska planeringen?	9 av 29 kommuner svarade ja (31%)	12 av 27 kommuner svarade ja (44%)	Positiv
20. Har kommunen genomfört de klimat- och energiåtgärder som är föreslagna eller beslutade om i den fysiska planeringen?	18 av 28 kommuner svarade ja (64%)	17 av 27 kommuner svarade ja (63%)	Försumbar
21. Planerar kommunen att genomföra de klimat- och energiåtgärder som är föreslagna eller beslutade om i den fysiska planeringen?	19 av 26 kommuner svarade ja (73%)	18 av 27 kommuner svarade ja (67%)	Försumbar

I enkätsvaren från 2017 framgick att ett begränsat antal av kommunerna (9 av 29) hade tagit fram en handlingsplan för genomförandet av de klimat- och energiåtgärder som var föreslagna eller beslutade om i den fysiska planeringen. I enkätsvaren 2019 framkom att fler kommuner (12 av 27) svarade att hade tagit fram en handlingsplan för genomförandet av de klimat- och energiåtgärder som var föreslagna eller beslutade om i den fysiska planeringen.

Mer än hälften av kommunerna i Skåne genomförde eller planerade att genomföra de åtgärder som hade beslutats om i planeringen (19 av 26 år 2017 och 18 av 27 år 2019).

Kommunerna har i enkäten 2019 angett egna exempel på genomförda klimat- och energiåtgärder. Kommunerna har arbetat med:

- Plan för pendlarparkering
- Bilpool i detaljplan
- Utveckling av cykel- och gångväg i planerna
- Förtätning
- Byggande i stationsnära lägen
- Ökad andelen förnybar energi
- Vindkraftsutbyggnad
- Miljökompensation av grönstruktur vid detaljplanering
- Detaljplan för värmeverk

Processteg 5: Övervaka, följa upp och utvärdera klimat- och energiåtgärder

Steg fem i enkäten tog upp frågor *om* och *hur* kommunen övervakat, följt upp och utvärderat arbetet med att integrera klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen.

Det framgick av enkätsvaren 2017 att cirka en tredjedel av Skånes kommuner (12 av 29) övervakade, följde upp och utvärderade kommunens arbete med att integrera klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen. I enkätsvaren 2019 kunde inga signifikanta förändringar noteras.

Två av kommunerna kommenterar 2019 på vilket sätt de övervakar och följer upp klimat- och energiarbetet i den fysiska planeringen. Lunds kommuner använder sitt miljöprogram, Lundaeko och Lomma använder sig av kommunens uppföljningssystem STRATSYS. Andra kommentarer är att uppföljning sker men inte systematiskt, uppföljning sker delvis, uppföljning sker muntligt i grupp och att det är något kommunen kommer att börja med.

5. Diskussion och slutsatser

Utgångspunkten och syftet med projektet *Uthålliga kommuner i Skåne 2020* har varit att sprida budskapet om *att* och *hur* klimat- och energifrågorna kan integreras i den fysiska planeringen, främst till tjänstemän och politiker i Skånes 33 kommuner, men även till övriga berörda aktörer i länet. Projektets olika aktiviteter skulle ge ökad kunskap och kapacitet hos berörda aktörsgrupper och i förlängningen leda till tydliga positiva förändringar i frågornas implementering i den fysiska planeringen.

5.1 Huvudresultat

För att uppnå bästa möjliga projektresultat genomfördes ett stort antal delaktiviteter med olika fokus och målgruppsammansättning. Vid utvärderingen av projektaktiviteterna och deras respektive bidrag till projektets måluppfyllelse, visade det sig att i stort sett samtliga aktiviteter hade fått önskat genomförande och resultat. Rätt målgrupper hade nåtts och budskapet om *att* och *hur* klimat- och energifrågorna kunde integreras i den fysiska planeringen hade förmedlats. Över 600 personer och samtliga Skånes 33 kommuner hade deltagit i projektets olika arrangemang.

Resultaten från genomgången av kommunernas översiktsplaner visade att det skett en tydlig successiv ökad implementering av klimat- och energifrågorna i de skånska kommunernas fysiska planering över tid. Resultatet från genomgången av detaljplanerna visade inte någon tydlig trend ännu. Kommunernas detaljplanearbete hade behövt följas under flera år för att kunna se en tydlig utvecklingstrend, vilket inte var möjligt inom ramen för projektet. Likaså visar resultaten från enkätundersökningen att tidsperioden mellan de båda undersökningarna borde varit längre för att kunna få en tydlig bild. En del av de svarande i enkäten har tolkat frågorna som att de även behandlar klimatanpassningsfrågan vilket inte var avsikten. Detta minskar tillförlitligheten. Vi har därmed valt att vara försiktiga i våra tolkningar av enkätsvaren.

5.2 Diskussion

Projektet *uthålliga kommuner i Skåne 2020* påbörjades sommaren 2016 och avslutades i november 2019. Det har funnits gott om tid i projektet för att göra många aktiviteter och delinsatser. Tidsperioden har dock varit kort för att få en tydlig bild av projektets påverkan på den fysiska planeringen i Skåne.

5.2.1 Kunskapsbehov kring energiomställning och minskad klimatpåverkan genom fysisk planering

Intresset för att lära sig mer om klimat- och energifrågor kopplat till den fysiska

planeringen visade sig vara stort i länet. Kunskapsnivån varierade mellan kommunerna, men enligt enkätsvaren kände såväl de flesta tjänstepersoner som politiker till frågorna. Nästan en tredjedel av Skånes kommuner (främst de större kommunerna) hade kommit långt i sitt arbete. En majoritet av kommunerna beaktade dock frågorna i begränsad utsträckning. Ett urval av kommunernas kommentarer i enkät 2017 belyser situationen ytterligare: "Det är en resursfråga", "Kunskapsnivån är individuell beroende på intresse för frågorna" och "Ständig kompetensutveckling behövs".

Många kommuner uppger i enkäten att de främst funnit kunskap och inspiration i olika nationella, regionala och kommunala planer och strategier. År 2019 är det en betydligt större andel av kommunerna än 2017 som i sitt arbete inspirerats av andra kommuner i sitt hållbarhetsarbete. Detta kan vara en effekt av de olika arrangemangen som genomförts inom projektet. Fortfarande 2019 är det få kommuner använde en specifik analysmetod exempelvis "Uthållig kommuns" metod för att ta reda på vilka åtgärder som är relevanta att väga in i den fysiska planeringen. Anledningen till detta kan vara att det är svårt för kommunerna att hitta relevanta och kvalitetssäkrade goda exempel, metoder och verktyg. Dessa är spridda på många olika aktörers webbplatser och marknadsförs inte i tillräcklig utsträckning. En central aktör borde ta ett samlat ansvar för insamling, kvalitetssäkring och tillgängliggörandet av relevant material för att underlätta arbetet för kommunerna. Goda exempel som kan nämnas är "Klimatanpassningsportalen" som drivs av flera myndigheter och aktörer samt "Hållbar stad". Kommunerna i Skåne har signalerat att de helst ser att man använder redan befintliga processer och kanaler för att sprida ny kunskap och information.

Det har varit en utmaning att möta kommunernas varierande kunskapsnivå och specifika behov på ett bra sätt i projektets olika delaktiviteter. De stora och små kommunerna har inte slutit upp kring projektets aktiviteter i samma utsträckning som de mellanstora kommunerna. Ett helhetsgrepp behöver tas kring kommunernas skiftande behov och hur man kan möta dessa i form av kunskapsunderlag, metoder och verktyg. En möjlig framtida insats kan vara att försöka kartlägga behoven tematiskt eller utifrån typkommuner, exempelvis från "den lilla landsbygdskommunen med dålig kollektivtrafikförsörjning" till "kommunen med regional kärna och välutvecklad kollektivtrafik".

Det har också varit svårt att nå ut till vissa viktiga målgrupper såsom politiker, byggherrar och fastighetsägare. Politikerna är en extra viktig målgrupp då de ger tyngd och acceptans för frågorna, samt ser till att de vägs in i kommunens fysiska planering. För att fånga denna grups uppmärksamhet och prioriteringar behövs starkare incitament, exempelvis ett tydligare uppdrag via länsstyrelsernas regleringsbrev. Kommunernas tjänstemän efterfrågar även kommunanpassad årlig statistik och hjälp med goda och väl underbyggda argument som kan övertyga deras politiker. Byggherrarna och fastighetsägarna är i många fall avgörande för om de goda klimat- och energiintentionerna i kommunernas fysiska planering ska förverkligas. Riktade informationsinsatser till dessa två målgrupper hade varit önskvärt och gett stor effekt i genomförandet av klimat- och energiåtgärderna i byggande och förvaltning.

5.2.2 Kommunalt klimat- och energiarbete i fysisk planering

Plan- och bygglagen (PBL 2010:900) ställer krav på att klimat- och energifrågorna ska beaktas i den fysiska planeringen i kapitel 2 "Allmänna och enskilda intressen" och

kapitel 3 "Översiktsplan". Enkätsvaren och genomgången av kommunernas översiktsplaner och detaljplaner visar dock att så inte alltid sker.

En handfull kommuner i Skåne arbetar mycket insiktsfullt och framgångsrikt med klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen och har kommit långt i detta arbete, även ur ett nationellt perspektiv. De flesta av Skånes kommuner hade enligt enkäten satt igång arbetet, men de hade kommit olika långt i implementeringen. Kommunernas planer visade dock att en handfull kommuner fortfarande berör frågorna i mycket ringa omfattning. Orsaken till detta kan vara resursbrist, osäkerhet eller kunskapsbrist kring frågorna, att frågorna av olika anledningar inte har prioriterats trots god kunskap, organisatoriska problem, att tjänstepersonerna saknat stöd i dessa frågor hos de kommunala politikerna eller att lagkraven inte är tillräckligt skarpa så att frågorna tas på allvar.

Tre fjärdedelar av kommunerna har antagit en förvaltningsövergripande strategi/plan där det framgår hur kommunen ska arbeta med klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen. Mindre än hälften har 2019 tagit fram en handlingsplan för genomförandet av beslutade klimat- och energiåtgärder. Under projektets gång har frågan lyfts om kommunernas arbete skulle kunna styras upp på något sätt, exempelvis i form av en hållbarhetsredovisning liknande den lagstadgade GRI-redovisning som numera finns för företag med mer än 250 anställda³.

Såväl kommunernas planer som enkätsvaren visade att kommunerna främst fokuserade sitt arbete på de mer etablerade klimat- och energiåtgärderna som att minska klimatutsläppen genom trafikåtgärder samt hållbara bebyggelsestrukturer som tät/blandad stad och stationsnärhet. Att just dessa frågor vägdes in i planeringen i så hög grad är inte förvånande, då såväl Länsstyrelsen Skåne som Region Skåne under många år drivit dem bland annat kopplat till bevarandet av den goda åkermarken i länet. De åtgärder som kommunerna enligt enkäten inte ansåg vara lika relevanta att arbeta med i planeringen var exempelvis avfall, energidistribution och jämställdhetsperspektivet.

Ytterligare en aspekt som behöver lyftas är vikten av kommunens egna planer, program och strategier som ska vägas in i kommunens översiktsplan (som i sin tur ska utgöra underlag för olika beslut som fattas i den fysiska planeringen). Ett exempel på ett sådant underlag är kommunens klimat- och energiplan, där konkreta åtgärder som minskar kommunens klimatpåverkan belyses. Enligt Lagen om kommunal energiplanering (1977:439) ska varje kommun ha en aktuell plan för tillförsel, distribution och användning av energi. Så är inte alltid fallet i de skånska kommunerna. Energifrågans markanvändning behöver konkretiseras i planeringen, så att goda förutsättningar skapas för såväl storskalig som småskalig förnybar energiproduktion och distribution. Ytterligare insatser behöver göras för att se till att lagen om kommunal energiplanering efterföljs och att dialog förs i planprocessen om energifrågor.

5.2.3 Råd, stöd och tillsyn av regionala och nationella myndigheter och aktörer

Flera nationella myndigheter har bidragit med nytt kunskapsstöd inom området de senaste åren. Bland annat har Boverket tagit fram vägledningarna "Klimatpåverkan i

³ www.ethosinternational.se/hallbarhetsredovisning/

översiktsplaneringen” och ”Minskad klimatpåverkan i detaljplaneringen”. Ny information inom området publiceras även kontinuerligt på webb-platsen ”Kunskapsbanken”. Denna information och vägledning skulle med fördel kunna kompletteras, breddas och fördjupas kring VAD:et (exempelvis möjliga åtgärder) och HUR:et (exempelvis goda exempel) samt beskrivas ytterligare vad gäller olika åtgärders positiva klimateffekt. Hur ny information och vägledning ska nå slutanvändaren på bästa sätt behöver också ses över.

För att öka kompetensen i länet samt för att underlätta för de skånska kommunernas integrering av klimat- och energifrågorna i samhällsplaneringen och den mellankommunala samordningen, behövs bland annat uppdaterade regionala kunskaps- och planeringsunderlag. Dessa bör även beakta nationella och internationella underlag och kontexter. Region Skånes nya uppdrag kring regional planering skulle kunna vara rätt verktyg för detta i Skåne.

Som företrädare och samordnare för statens intressen i planeringen har länsstyrelserna en viktig funktion att bidra med råd, information och underlag till kommunerna. Länsstyrelsernas vägledande roll är av stor vikt. Det krävs hög kompetens och samarbete mellan berörd länsstyrelsepersonal för att kunna gå före och driva arbetet framåt i länet.

Några insatser som länsstyrelsen Skåne skulle kunna göra redan idag:

- Regionalisera och sprida kunskapen i Boverkets och övriga berörda myndigheters vägledningar.
- Ta fram nya och marknadsföra befintliga relevanta länsstyrelserapporter som ”Klimat- och energistrategi för Skåne”.
- Fortsätta arbeta med vidareutbildning i hållbarhetsfrågor internt.
- Skapa en checklista som kommunerna kan använda i sitt arbete med hållbar fysisk planering.
- Undersöka om det finns möjlighet att stärka arbetet med hållbarhetsfrågor i rådgivningen till kommunerna gällande den fysiska planeringen.
- Informera kommunerna kontinuerligt om nyheter kring klimat- och energi i fysisk planering på seminarier, via nyhetsbrev med mera.

En förändring i länsstyrelsernas och Boverkets uppdrag som skulle gynna arbetet:

- För att stärka länsstyrelsernas och Boverkets arbete med klimat- och energifrågorna i fysisk planering är det önskvärt med regleringsbrevsuppdrag inom området. Uppdragen behöver då också vara förenade med att det tillförs extra medel för insatserna.

5.3 Slutsatser

Det är många faktorer som påverkar kommunernas arbete med klimat- och energifrågorna. Den 1 januari 2018 fick Sverige en klimatlag. I klimatlagen finns angivna utsläppsmål och det har skapat en ökad tydlighet kring vart Sverige siktar i sitt nationella klimatarbete. Nya nationella vägledningar samt befintliga och nya statliga stöd och anslag som rör området har utgjort ett positivt incitament att öka arbetstakten med klimat- och energifrågorna ytterligare. Händelser i samhället i övrigt, som tecken på

klimatförändringar i form bränder och översvämningar, internationella klimattoppmöten och klimatavtal som slutits samt FN:s Agenda 2030-arbete leder vägen.

Kommunerna i Skåne har kommit olika långt och har skilda behov och förutsättningar (resursmässigt, kunskapsmässigt, politiskt och geografiskt) när de tar sig an klimat- och energifrågorna i den fysiska planeringen. Projektet "Uthålliga kommuner i Skåne 2020" har kunnat ge kommunerna och andra berörda aktörer en övergripande vägledning och inspiration kring klimat- och energifrågornas implementering i den kommunala fysiska planeringen. Nu behöver kunskapen konkretiseras och fördjupas ytterligare i form av nya och förbättrade kunskapsunderlag, metoder och verktyg för att klimatarbetet inte ska tappa fart. För att nå framgång i det fortsatta arbetet på såväl kommunal som regional och nationell nivå föreslås därför följande insatser:

- Samordna de regionala och nationella myndigheternas och aktörernas arbete och insatser.
- Kartlägg olika kommuners och andra berörda aktörers behov av stöd och gör målgruppsanpassade insatser.
- Ta fram initierade, inspirerande och kvalitetssäkrade vägledningar, verktyg, metoder och goda exempel på hur klimat- och energifrågorna ska och kan integreras i olika plandokument.
- Skapa "En väg in" – Samla information, vägledningar och goda exempel i en gemensam portal och marknadsför den.
- Anpassa och skärp lagstiftning så att klimatarbetet underlättas och så att kommunerna kan ställa tydligare och högre krav.
- Stimulera med olika riktade statliga klimat- och energistöd.
- Håll frågorna "varma" så att klimatomställningsarbetet i den fysiska planeringen inte tappar tempo!

6. Referenser

Använda skriftliga källor:

SMED/RUS (2017), *Nationella emissionsdatabasen*

Länsstyrelsen (2018), *Klimat och energistrategi för Skåne*

Använda hemsidor som källor:

www.ethosinternational.se/hallbarhetsredovisning/

Bilagor

- Bilaga 1: Övergripande tidplan
- Bilaga 2: Enkätundersökning 2017
- Bilaga 3: Enkätundersökning 2019
- Bilaga 4: Program från kick-off, seminarier, workshops och studieresa
- Bilaga 5: Sammanställning över deltagande kommuner och övriga aktörer
- Bilaga 6: Genomgång av kommunernas översiktsplaner 2017
- Bilaga 7: Genomgång av kommunernas detaljplaner 2018
- Bilaga 8: Jämförelse av enkätsvaren 2017 och 2019